

Περιεχόμενα

Πρόλογος των επιμελητών της ελληνικής έκδοσης ..	xiii
Ευχαριστίες	xix
Κατάλογος εικόνων	xxi
Κατάλογος χαρτών	xxiii
1 Τι είναι οι διεθνείς σχέσεις;	1
2 Η παγκόσμια οργάνωση της πολιτικής εξουσίας	15
3 Η θεωρία είναι φίλη σας	41
4 Πόλεμος	69
5 Οικονομία	95
6 Δικαιώματα	123
7 Κουλτούρα	151
8 Μια κομβική πολιτική επιστήμη	177
Γλωσσάριο	185
Προτάσεις για περαιτέρω μελέτη	191
Ευρετήριο	195

Πρόλογος των επιμελητών της ελληνικής έκδοσης

Ανδρέας Γκόφας

Καθηγητής Θεωρίας και Επιστημολογίας των Διεθνών Σχέσεων
Πάντειο Πανεπιστήμιο

Γιώργος Λ. Ευαγγελόπουλος

Αναπληρωτής Καθηγητής Πολιτικής Φιλοσοφίας και Διεθνών Σχέσεων
Πάντειο Πανεπιστήμιο

xiii

Ένα μικρό βιβλίο αλλά ένας μείζων ισχυρισμός

Θα ήταν λίγο να πούμε ότι το ανά χείρας έργο αποτελεί μια ευσύνοπτη εισαγωγή στο συναρπαστικό πεδίο των Διεθνών Σχέσεων.¹ Πράγματι, σε αυτό το μικρό βιβλίο, ο Christian Reus-Smit, ένας από τους πιο σημαντικούς σύγχρονους μελετητές των διεθνών σχέσεων παγκοσμίως, διατυπώνει, με σαφήνεια και μαεστρία, έναν μείζονα ισχυρισμό, με σημαντικές συνέπειες για τον προσανατολισμό και τα γνωσιολογικά όρια των Διεθνών Σχέσεων.

Επαναπροσδιορίζοντας τις Διεθνείς Σχέσεις ως τη μελέτη της παγκόσμιας οργάνωσης της πολιτικής εξουσίας, απεγκλωβίζει τον κλάδο από το στενό οπτικό πεδίο της παραδοσιακής πρόσληψης του διεθνούς, που αφορά αποκλειστικά τις εξω-

---

1. Ακολουθώντας την καθιερωμένη πρακτική, σε όλο το βιβλίο, γράφουμε τις Διεθνείς Σχέσεις με αρχικά κεφαλαία μόνο όταν αναφερόμαστε στον επιστημονικό κλάδο.

τερικές σχέσεις ανάμεσα στα κυρίαρχα κράτη. Με αυτόν τον τρόπο, ο Reus-Smit προσφέρει μια επιδέξια απάντηση στο ταυτοτικό ερώτημα του κλάδου. Ταυτόχρονα, αναδεικνύει τις Διεθνείς Σχέσεις ως μία –αν όχι την πλέον– κομβική πολιτική επιστήμη, με τον ειδικό –ακόμα και επιτακτικό– ρόλο της μελέτης του συνόλου των μακροσυνθηκών που καθορίζουν την παγκόσμια οργάνωση της πολιτικής εξουσίας.

Απαρχές

Οι Διεθνείς Σχέσεις, ως αυτόνομος επιστημονικός κλάδος, υπάρχουν εδώ και έναν αιώνα. Πράγματι, το 2019 σηματοδότησε τη συμπλήρωση μιας εκατονταετίας από την ίδρυση της πρώτης έδρας διεθνούς πολιτικής – της Έδρας Woodrow Wilson στο Αμπερίστγουιθ της Ουαλίας. Παρότι η ιστοριογραφική έρευνα επανεξετάζει διαρκώς το συμβατικό αφήγημα για τις απαρχές του κλάδου, η θεσμική καταγωγή του εντοπίζεται, ακόμα και σήμερα, στη μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο περίοδο. Περίοδος ελπίδας και απόγνωσης, αναζωογόνησης και νοσταλγίας, μεγάλων προσδοκιών και μεγαλύτερων προκλήσεων. Παρά τις δυσκολίες, γεννημένος στον απόηχο ενός καταστροφικού πολέμου και εμποτισμένος με ένα αίσθημα ηθικής και υπαρξιακής ανησυχίας για την ασφάλεια και την πρόοδο της διεθνούς κοινωνίας, ο κλάδος των Διεθνών Σχέσεων εμφανίστηκε ως η ιστορική υπόσχεση ότι η κατανόηση του κόσμου των κρατών, των εθνών και των λαών ήταν το κλειδί για τη διατήρηση και τη βελτίωσή του.

Η πρωτότυπη έκδοση του ανά χείρας βιβλίου έλαβε χώρα το 2020, ένα μόλις έτος μετά τη συμπλήρωση του πρώτου αιώνα ζωής του κλάδου. Γράφτηκε με το πλεονέκτημα της συσσώρευσης εκατό ετών συλλογικής πείρας, αλλά και ως μια υπόρρητη απόπειρα για ανανέωση αυτής της ιστορικής καταστατικής δέσμευσης.

Εξέλιξη

Ο κλάδος γεννήθηκε με το βλέμμα στραμμένο στο παρόν και στο εγγύς μέλλον. Η καταστροφική εμπειρία του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου κατέδειξε στις μεγάλες δυνάμεις ότι οι αυξανόμενες στρατιωτικές δυνατότητές τους έθεταν σε κίνδυνο τη συνέχεια του πολιτισμού τους. Αυτό κατέστη πλέον αδιαμφισβήτητο με τον ερχομό των πυρηνικών όπλων το 1945. Επειδή το παρελθόν δεν περιλάμβανε τις προκλήσεις του βιομηχανοποιημένου πολέμου και των όπλων μαζικής καταστροφής, θεωρήθηκε (λαθεμένα) ότι η μελέτη της ιστορίας ήταν περιθωριακής σημασίας για την καταστατική αποστολή του κλάδου. Παράλληλα, ως κυρίαρχο εχέγγυο «επιστημονικότητας» αναδείχθηκε η καλλιέργεια μιας προγνωστικής επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων. Έτσι, η σχέση του κλάδου με την ιστορία περιορίστηκε σε αποσπασματικές ιστορικές αναφορές που θεωρήθηκε ότι έρχονταν να προσδώσουν βαρύτητα σε δήθεν διαχρονικούς και αμετάβλητους νόμους του διεθνούς συστήματος. Ωστόσο, από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 άρχισε να γίνεται αντιληπτό ότι γενικεύσεις στη βάση μιας αποσπασματικής σχέσης με την ιστορία ήταν περιορισμένης αξίας για την κατανόηση της οργάνωσης του διεθνούς συστήματος σε όλο το χρονολογικό και πολιτισμικό της εύρος.

Η βαριά σκιά του Ψυχρού Πολέμου διαδραμάτισε και αυτή καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη και στον προσανατολισμό του κλάδου. Η δυναμική της αντιπαράθεσης ανάμεσα σε δύο πυρηνικές υπερδυνάμεις εγκλώβισε τον προσανατολισμό των Διεθνών Σχέσεων σχεδόν αποκλειστικά σε ζητήματα στρατιωτικής ασφάλειας. Όμως, η απορρύθμιση του διεθνούς νομισματικού συστήματος το 1971 και η επακόλουθη ενεργειακή κρίση έθεσαν οριστικά τέλος στην τεχνητή διχοτόμηση πολιτικής/ασφάλειας και οικονομίας, οδηγώντας, ήδη από τη δεκαετία του 1970, στη συστηματική ένταξη του οικονομικού

παράγοντα στη μελέτη των Διεθνών Σχέσεων και στην ανάδυσση της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας ως μέρους του γνωστικού τους πεδίου.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η επιτάχυνση της παγκοσμιοποίησης και η ανάδυσση μη δυτικών δυνάμεων στο διεθνές σύστημα, που έθεσε αυτόχρονα το θέμα της *αναγνώρισής* τους από τα λοιπά μέλη του, συνδέθηκαν με μια κατακόρυφη αύξηση του ενδιαφέροντος τόσο για κοινωνιολογικά ζητήματα που αφορούν την ταυτότητα ατομικών και συλλογικών υποκειμένων (όπως η κουλτούρα, η θρησκεία, η φυλή, και το φύλο) όσο και για κανονιστικής φύσεως ερωτήματα (όπως η αρχή της διεθνούς ανθρωπιστικής επέμβασης, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η παγκόσμια δικαιοσύνη). Η εξέλιξη αυτή ευνόπησε την ακόμα μεγαλύτερη διασύνδεση των εξελίξεων στο εσωτερικό των κρατών με την εξωτερική συμπεριφορά τους στη διεθνή πολιτική σκηνή, και έτσι οδήγησε, στα δημοκρατικά τουλάχιστον κράτη, στην ανάπτυξη μορφών οργάνωσης της πολιτικής ζωής που ευνοούν τη θεσμική ευθυγράμμιση του *εσωτερικού* με το *διεθνές*.

Ύστερα από έναν αιώνα πορείας, αποτελεί πλέον συλλογική συνείδηση του κλάδου ότι το διεθνές σύστημα δεν είναι μόνο ένα πολιτικοστρατιωτικό οικοδόμημα, αλλά και ένα ιδιαίτερα δυναμικό, από πλευράς ιστορικής, οικονομικής, κοινωνικής και νομικής εξέλιξης, μόρφωμα.

Σύνθεση

Με το παρόν βιβλίο ο Reus-Smit έρχεται να συνθέσει την παραπάνω εξελικτική πορεία. Προσφέρει ένα ολιστικό ερμηνευτικό σχήμα, το οποίο, με το βλέμμα στραμμένο στην ιστορική εξέλιξη του διεθνούς συστήματος, εντοπίζει τέσσερις κομβικούς άξονες οργάνωσής του: α) τον πόλεμο, β) την οικονομία, γ) τα δικαιώματα, και δ) την κουλτούρα. Αυτή η

σύνθεση συνιστά μια σημαντική συμβολή στην κατανόηση των διεθνών σχέσεων, όπως διαπιστώνει και η Toni Erskine στο σχολιό της που κοσμεί το οπισθόφυλλο.

Μετά την έκδοση του συλλογικού έργου *Ένας Αιώνας Διεθνών Σχέσεων, 1919-2019* (Πεδίο, 2020), το οποίο προσφέρει μια εποπτική απεικόνιση της σημερινής κατάστασης στο ακαδημαϊκό πεδίο των Διεθνών Σχέσεων στην Ελλάδα και στον κόσμο, η μετάφραση του ανά χείρας βιβλίου αποτελεί μία ακόμα πρωτοβουλία του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων (ΙΔΙΣ) του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Φιλοδοξεί να συμβάλει, αφενός, στην περαιτέρω βελτίωση των γνωστικών προϋποθέσεων διεξαγωγής τεκμηριωμένου δημόσιου διαλόγου για τη διεθνή πολιτική στη χώρα μας και, αφετέρου, στην καλύτερη προετοιμασία της για να αντιμετωπίσει επιτυχώς ένα ταραχώδες και γεμάτο προκλήσεις, «θετικές» όσο και «αρνητικές», διεθνές γίγνεσθαι.

Ευχαριστίες

Η ολοκλήρωση της συγγραφής αυτού του μικρού βιβλίου μου επιβάλλει το χρέος να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε σημαντικούς ανθρώπους. Καταρχάς, στις εκδόσεις Oxford University Press, ευχαριστώ την Andrea Keegan που με προσκάλεσε να αναλάβω αυτό το εγχείρημα· την Jenny Nugee που με καθοδήγησε και με υποστήριξε κατά τη διαδικασία παραγωγής· και τον Dominic Byatt που με ενθάρρυνε κατά τη συγγραφή με τον ιδιαίτερο ενθουσιασμό του: δεν έχω λόγια για τα λεπτομερή και εξαιρετικά χρήσιμα σχόλια που έκανε σε κάθε προσχέδιο κεφαλαίου. Είμαι, επίσης, ευγνώμων στους φίλους και συναδέλφους μου Kate Sullivan de Estrada, Shahar Hameiri και Nicholas Wheeler, που διάβασαν μέρη του κειμένου ή και ολόκληρο το κείμενο και έθεσαν υπόψη μου –όπως πάντα– εξαιρετικά εύστοχα σχόλια.

Το βιβλίο γράφτηκε όσο βρισκόμουν σε εκπαιδευτική άδεια από το Πανεπιστήμιο του Κουίνσλαντ. Ευχαριστώ τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών που υποστήριξε αυτή την άδεια, καθώς και τους συναδέλφους μου στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών που επωμίστηκαν τις υποχρεώσεις από τις οποίες απαλλάχθηκα. Ευχαριστώ ιδιαίτερα τους Katharine Gelber, Jacinta O'Hagan, Sarah Percy, Andrew Phillips και Heloise Weber.

Ορισμένα κεφάλαια γράφτηκαν όσο ήμουν επισκέπτης ερευνητής στο Κολέγιο Νάφιλντ του Πανεπιστημίου της

Οξφόρδης. Υπάρχουν ελάχιστα μέρη στον κόσμο που να ευνοούν σε τέτοιο βαθμό τον γαλίνιο στοχασμό και την ήρεμη συγγραφή, αλλά και τις δημιουργικές συζητήσεις με εξαιρετικούς επιστήμονες. Είμαι ιδιαίτερα ευγνώμων στους Janina Dill, Andrew Hurrell και Duncan Snidal για την οργάνωση της επίσκεψής μου, καθώς και στο ανθρώπινο δυναμικό του Νάφιλντ, οι προσπάθειες του οποίου διευκόλυναν τη ζωή μου στο κολέγιο. Ευχαριστώ, επίσης, τους συμμετέχοντες στο Σεμινάριο Διεθνών Σχέσεων του Κολεγίου Νάφιλντ, οι οποίοι διάβασαν τα πρώτα τρία κεφάλαια και έκαναν εύστοχα σχόλια και προτάσεις.

Είναι η πρώτη φορά που μου δίνεται η ευκαιρία να ευχαριστήσω τα δύο παιδιά μου –τη Λίλι και τον Σαμ–, τα οποία διάβασαν ένα προσχέδιο του βιβλίου μου προκειμένου να με διαβεβαιώσουν ότι ήταν κατανοητό από τους ενδιαφερόμενους αλλά αμύητους νέους αναγνώστες. Ήταν τιμή μου που σας είχα μαζί μου!

Χρωστώ τα πάντα στη σύντροφό μου Heather Rae, στην οποία και είναι αφιερωμένο αυτό το βιβλίο. Και αυτή διατύπωσε ανεκτίμητα σχόλια για το προσχέδιο, και γι' αυτό και μόνο έχει την τεράστια ευγνωμοσύνη μου. Οι ευχαριστίες μου όμως δεν σταματούν εδώ. Το βιβλίο είναι μια εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, και η Heather είναι ειδική στο να εισάγει τους σπουδαστές σε αυτόν τον συναρπαστικό τομέα της πολιτικής. Την παρακολουθώ επί είκοσι χρόνια να καλλιεργεί τις γνώσεις και την αντίληψη των φοιτητών, ενώ είδα και πώς μια καλοσχεδιασμένη εισαγωγή μπορεί να ενθουσιάσει και να εμπνεύσει. Κατά τη συγγραφή αυτού του μικρού βιβλίου προσπάθησα, δεν ξέρω πόσο επιτυχώς, να μιμηθώ το πολύ μεγαλύτερο βιβλίο της.

Κεφάλαιο 1

Τι είναι οι διεθνείς σχέσεις;

Ας ξεκινήσουμε με ορισμένα κομβικά γεγονότα. Το 2019 οι πολίτες του Χονγκ Κονγκ πραγματοποίησαν πολύμηνες μαζικές διαδηλώσεις ενάντια στην καταπάτηση των δημοκρατικών δικαιωμάτων τους. Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους περίπου έξι εκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο βγήκαν στους δρόμους σε μια παγκόσμια κινητοποίηση για άμεση δράση κατά της κλιματικής αλλαγής. Το 2016 ο βρετανικός λαός ψήφισε υπέρ της αποχώρησής του από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και ο Ντόναλντ Τραμπ εξελέγη πρόεδρος των ΗΠΑ. Το 2008 η Παγκόσμια Χρηματοπιστωτική Κρίση (ΠΧΚ) προκάλεσε αναστάτωση στην παγκόσμια οικονομία, ενώ επτά χρόνια νωρίτερα τρομοκράτες της Αλ Κάιντα επιτέθηκαν στις ΗΠΑ, πυροδοτώντας τον συνεχιζόμενο παγκόσμιο «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας». Το 1989 διαδηλωτές στην Ανατολική και στη Δυτική Γερμανία κατεδάφισαν το τείχος του Βερολίνου, συμβάλλοντας στον τερματισμό του μακροχρόνιου «Ψυχρού Πολέμου» ανάμεσα στη Σοβιετική Ένωση και στις ΗΠΑ. Το 1966 ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) υιοθέτησε τις δύο σπουδαιότερες συνθήκες για τα δικαιώματα του ανθρώπου: τα σύμφωνα για τα «Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα» και για τα «Πολιτιστικά, Οικονομικά, και Κοινωνικά Δικαιώματα». Το 1955 ηγέτες νεοσύστατων μετααποικιακών κρατών (όπως η Κίνα, η Αίγυπτος και η Ινδία) συναντήθηκαν στην

Μπαντούνγκ της Ινδονησίας προκειμένου να αγωνιστούν για τον τερματισμό του θεσμού της αυτοκρατορίας, καθώς και για μια νέα διεθνή τάξη βασισμένη στην πολιτική, οικονομική και πολιτισμική ισότητα. Φυσικά, το πρώτο μισό του 20ού αιώνα σηματοδεύτηκε από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Α΄ ΠΠ), την παγκόσμια οικονομική ύφεση της δεκαετίας του 1930 και τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Β΄ ΠΠ). Το 1945 ιδρύθηκε ο ΟΗΕ, με την ελπίδα ότι η διεθνής συνεργασία και διακυβέρνηση θα απέτρεπαν την επιστροφή στον πόλεμο, θα σταθεροποιούσαν την παγκόσμια οικονομία και θα προστάτευαν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Όλα αυτά τα γεγονότα εμπίπτουν στο ευρύτερο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων. Εάν, όμως, αυτό όντως ισχύει, τότε τι είναι οι Διεθνείς Σχέσεις; Πώς είναι δυνατόν όλα αυτά τα ετερόκλητα φαινόμενα να εμπίπτουν στο ίδιο πεδίο εφαρμογής; Κατά παράδοση, οι μελετητές των Διεθνών Σχέσεων έχουν επικεντρωθεί στις εξωτερικές σχέσεις μεταξύ κυρίαρχων κρατών: στους πολέμους, στις εμπορικές διαπραγματεύσεις, στον έλεγχο των εξοπλισμών, στις περιβαλλοντικές συνθήκες κ.λπ. Και αυτά τα ζητήματα εξακολουθούν να αποτελούν κρίσιμα θέματα έρευνας. Ωστόσο, τα όρια αυτής της προσέγγισης είναι ευδιάκριτα. Όλες οι σημαντικές σχέσεις δεν λαμβάνουν χώρα αποκλειστικά μεταξύ κυρίαρχων κρατών: άλλωστε, ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας εκτυλίσσεται ανάμεσα σε κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες. Ούτε κάθε σημαντική πολιτική αφορά απαραίτητα τον εξωτερικό τομέα: το Brexit και η προεδρία του Ντόναλντ Τραμπ αποδεικνύουν ακριβώς πώς σημαντικά εγχώρια φαινόμενα ενδέχεται να υπερβαίνουν κατά πολύ, ως προς τη σημασία και την επιρροή τους, τα σύνορα ενός μεμονωμένου κράτους. Και εάν οι Διεθνείς Σχέσεις αφορούσαν αποκλειστικά τις υποθέσεις κυρίαρχων κρατών, τότε η θεματολογία μας θα ήταν πολύ περιορισμένη, καθώς το σημερινό παγκόσμιο σύστημα κυρίαρχων κρατών αναδύθηκε πλήρως

μόλις με την αποαποικιοποίηση μετά το 1945. Προγενέστερα, ασφαλώς και υπήρχαν κυρίαρχα κράτη, κυρίως στην Ευρώπη και στην Αμερική, ωστόσο, όπως θα εξετάσουμε παρακάτω, οι αυτοκρατορίες εξουσίαζαν το μεγαλύτερο μέρος του κόσμου.

Λαμβάνοντας όλα αυτά υπόψη, ορισμένοι μελετητές παρατηρούν ότι θα πρέπει να ασχοληθούμε με το ευρύτερο πεδίο της «παγκόσμιας πολιτικής», υποστηρίζοντας ότι η έννοια των «Διεθνών Σχέσεων» είναι υπερβολικά περιορισμένη για να στεγάσει την πλούσια ποικιλομορφία σημαντικών πολιτικών φαινομένων. Αυτή η προσέγγιση όμως είναι υπερβολική. Εάν η πολιτική αφορά τον αγώνα για εξουσία ή το ποιος παίρνει τι, τότε και πώς, εάν καλύπτει τη δημόσια και την ιδιωτική σφαίρα και εάν αποτελεί καθοριστικό χαρακτηριστικό όλων των ανθρώπινων συναναστροφών –δηλαδή καθετί σχετικό με την πολιτική–, τότε το περιεχόμενο της παγκόσμιας πολιτικής ενδέχεται να είναι απεριόριστο. Από πού θα ξεκινούσαμε και πού θα καταλήγαμε περιγράφοντας μια τέτοιου είδους πολιτική;

Αυτή η Πολύ σύντομη εισαγωγή υιοθετεί μια διαφορετική προσέγγιση. Ο Raymond Aron, ο σπουδαίος Γάλλος ιστορικός και μελετητής των διεθνών σχέσεων, έγραψε ότι «Οι “διεθνείς σχέσεις” δεν έχουν χαραγμένα σύνορα στην πραγματικότητα· δεν είναι και δεν μπορούν να είναι υλικά διαχωρισμένες από άλλα κοινωνικά φαινόμενα».¹ Αυτό που εννοούσε είναι ότι οι «διεθνείς σχέσεις» είναι μια εννοιολογική κατασκευή την οποία οι μελετητές, οι επαγγελματίες, οι σχολιαστές και οι άνθρωποι στην καθημερινότητά τους χρησιμοποιούν για τον προσδιορισμό ενός συγκεκριμένου τομέα της κοινωνικής ζωής· ενός τομέα που φαντάζονται και κατασκευάζουν μέσα από τις πράξεις τους. Επομένως, εάν η παραδοσιακή

---

1. Raymond Aron, *Peace and War: A Theory of International Relations* (London: Weidenfeld & Nicolson, 1966), σ. 4.

πρόσληψη του διεθνούς είναι υπερβολικά περιορισμένη και η «παγκόσμια πολιτική» υπερβολικά ευρεία, τι θα έπρεπε να βρίσκεται στο επίκεντρο της προσοχής μας; Ο κατεξοχήν ισχυρισμός μου σε αυτό το μικρό βιβλίο είναι ότι θα πρέπει να επικεντρωθούμε στην παγκόσμια οργάνωση της πολιτικής εξουσίας και στις ανθρώπινες και περιβαλλοντικές συνέπειες μιας τέτοιας οργάνωσης.

Η πολιτική εξουσία είναι νομιμοποιημένη πολιτική ισχύς. Είναι ισχύς η οποία θεωρείται θεμιτή. Είναι η μορφή πολιτικής ισχύος την οποία ο Αμπρότζο Λορεντσέτι, καλλιτέχνης της πρώιμης Αναγέννησης, επιδίωξε να αποτυπώσει στην «Αλληγορία της Καλής Διακυβέρνησης», τη διάσημη τοιχογραφία του που βρίσκεται στο Palazzo Pubblico της Σιένα (βλ. Εικόνα 1). Ο Λορεντσέτι απεικονίζει την ανδρική φιγούρα του νομιμοποιημένου ηγεμόνα ως συνδεδεμένη με τους πολίτες και περιτριγυρισμένη από γυναικείες μορφές που αντιπροσωπεύουν τις πολιτικές αρετές της δικαιοσύνης, της ομόνοιας, της μεγαλοψυχίας, της εγκράτειας, της ειρήνης, του σθένους και της σύνεσης. Ένας τέτοιος ηγέτης, γράφει ο Λορεντσέτι στο κάτω μέρος της τοιχογραφίας, «επιλέγει να μην αποστρέφει ποτέ το βλέμμα του από τα περίλαμπρα πρόσωπα των Αρετών που κάθονται γύρω του».² Αυτό αποτελεί, φυσικά, μια απόλυτα έμφυλη απεικόνιση της πολιτικής εξουσίας (ένα σημείο στο οποίο θα επανέλθω στο Κεφάλαιο 3), αλλά επιτυγχάνει παρ' όλα αυτά μια ιδιαίτερα σαφή απεικόνιση των διαφορών μεταξύ πολιτικής εξουσίας και τυραννίας (της πολιτικής ισχύος που εναπόκειται αποκλειστικά στον εξαναγκασμό). Αυτές οι τοιχογραφίες του 14ου αιώνα είναι ενδιαφέρουσες όχι μόνο επειδή βοηθούν να κατανοήσουμε τη φύση της πολιτικής εξουσίας ως νομιμοποιημένης ισχύος, αλλά επειδή ο Λορεντσέτι τις

---

2. Όπως αναφέρεται στο Randolph Starn, *Ambrogio Lorenzetti: The Palazzo Pubblico, Siena* (New York: George Braziller, 1994), σ. 53.

Εικόνα 1. Αμπρότζο Λορεντσέτι, «Η Αλληγορία της Καλής Διακυβέρνησης».

απεικόνισε ως πράξη νομιμοποίησης. Δεν είναι κάθε πολιτική ισχύς νομιμοποιημένη: η εξαναγκαστική επιβολή συναντάται υπερβολικά συχνά. Ωστόσο, η καλλιτεχνική πράξη του Λορεντσέτι ενσαρκώνει την πάγια παρόρμηση για δικαιολόγηση της ισχύος, για μετατροπή της επιβολής σε πολιτική εξουσία.

Ο τρόπος με τον οποίο οργανώνεται η πολιτική εξουσία έχει βαθιές συνέπειες για τις ανθρώπινες κοινωνίες και –όπως συνειδητοποιούμε ολοένα και περισσότερο– για το φυσικό περιβάλλον στο οποίο διαβιούν. Αναλογιστείτε τα κυρίαρχα κράτη. Αυτή τη στιγμή αποτελούν τον επικρατέστερο τρόπο οργάνωσης της πολιτικής εξουσίας στον κόσμο, συγκεντρώνοντας νομιμοποιημένη πολιτική ισχύ εντός διακριτών, εδαφικά οριοθετημένων οντοτήτων. Αυτό επηρεάζει τα δικαιώματα των ατόμων (κάποια κράτη είναι απολυταρχικά, κάποια άλλα δημοκρατικά), τη λειτουργία των οικονομιών (κάποια κράτη έχουν κατευθυνόμενες οικονομίες, ενώ άλλα είναι περισσότερο φιλελεύθερα), την παροχή υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης (κάποια κράτη έχουν επαρκώς χρηματοδοτούμενα συστήματα πρόνοιας, ενώ άλλα όχι), την ποικιλομορφία και τη συμπερίληψη πολιτισμικών κοινοτήτων (κάποια κράτη είναι πολυπολιτισμικά, κάποια έντονα εθνικιστικά) και την προστασία ή την εκμετάλλευση της φύσης (κάποια κράτη είναι πιο «πράσινα» από άλλα). Εξίσου σπουδαίο είναι το γεγονός ότι η διαίρεση του κόσμου σε σχεδόν 200 ξεχωριστά κυρίαρχα κράτη δημιουργεί τις δικές της παθογένειες –από τον διακρατικό πόλεμο μέχρι τις προσφυγικές κρίσεις–, ενώ παράλληλα η διαίρεση αυτή θέτει ουσιαστικά όρια στη δυνατότητα της ανθρωπότητας να αντιμετωπίσει ανάλογα προβλήματα.

Ανά τους αιώνες, οι άνθρωποι έχουν βιώσει περισσότερο απτά την οργάνωση της πολιτικής εξουσίας σε τοπικό επίπεδο, στα χωριά τους, στις φυλές, στους δήμους, στις αποικίες, στις πόλεις-κράτη, στις επαρχίες και στα έθνη-κράτη. Ωστόσο, αυτές οι τοπικές αρχές βρισκόνταν, κατά κανόνα, ενταγμένες

σε ευρύτερους περιφερειακούς, αυτοκρατορικούς, διακρατικούς, διεθνικούς και υπερεθνικούς σχηματισμούς πολιτικής εξουσίας. Για παράδειγμα, οι φυλές των Αμερικανών ιθαγενών συχνά αποτελούσαν μέρος μεγαλύτερων συνομοσπονδιών, όπως η Λίγκα των Ιροκέζων, η οποία συμπεριλάμβανε τα έθνη Μόχοκ, Ονέιντα, Ονοντάγκα, Καγιούγκα και Σενέκα. Ομοίως, μέχρι τον 19ο αιώνα, η Ιαπωνία, η Κορέα και το Βιετνάμ αποτελούσαν ξεχωριστές πολιτείες, με τις δικές τους δυναστείες και αυτοκρατορικές δικαιοδοσίες. Παρ' όλα αυτά, αποτελούσαν επίσης κατά καιρούς μέρος μιας μεγαλύτερης κινεζικής επικυρίαρχης τάξης και, ως μέρος αυτής, απέτιαν φόρο τιμής σε Κινέζους αυτοκράτορες. Σήμερα, τα κυρίαρχα κράτη είναι νομικώς ανεξάρτητα αλλά είναι ενσωματωμένα σε ένα παγκόσμιο σύστημα κρατών, με ξεχωριστές προκλήσεις, θεσμούς και πολιτικές πρακτικές. Όταν ζητώ να επικεντρωθούμε στην «παγκόσμια» οργάνωση της πολιτικής εξουσίας, αναφέρομαι σε αυτούς τους ευρύτερους σχηματισμούς, ανεξάρτητα από το εάν καλύπτουν ολόκληρη τη γη ή όχι. Πράγματι, το υφιστάμενο σύστημα κυρίαρχων κρατών ενδέχεται να αποτελεί τη μοναδική γνησίως παγκόσμια περίπτωση.

Δύο παράγοντες καθιστούν αυτόν τον σύγχρονο τρόπο οργάνωσης της πολιτικής εξουσίας ιδιαίτερα συναρπαστικό. Ο πρώτος είναι η καινοτομία του. Για πολύ καιρό, οι φοιτητές των Διεθνών Σχέσεων διδάσκονταν να εκλαμβάνουν ως δεδομένο έναν κόσμο οργανωμένο σε κυρίαρχα κράτη και να μελετούν τις αιώνιες αλήθειες του: την τάση του «για επανεμφάνιση και επανάληψη», όπως παρατηρούσε ο εξέχων θεωρητικός της Αγγλικής Σχολής Martin Wight.³ Όπως προαναφέρθηκε,

---

3. Martin Wight, "Why Is There No International Theory", στο Herbert Butterfield & Martin Wight (επιμ.), *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Relations* (London: George Allen & Unwin, 1966), σ. 26.

ωστόσο, πριν από τη δεκαετία του 1970 η πλειονότητα των ανθρώπων ζούσε σε πολιτειακά συστήματα που δεν ήταν κυρίαρχα κράτη αλλά, συνήθως, αυτοκρατορίες. Η εξέλιξη ενός συστήματος κυρίαρχων κρατών που κάλυπτε ολόκληρο τον πλανήτη ήταν κάτι εντελώς καινούργιο και αποτελεί μια πολύ πρόσφατη εξέλιξη. Αυτό εγείρει ενδιαφέροντα ερωτήματα σχετικά με την προέλευσή του, τη δυναμική, τις συνέπειες και την πιθανή μεταμόρφωσή του· ερωτήματα τα οποία η καινοτομία του συστήματος καθιστά όλο και πιο απαιτητικά. Ο δεύτερος παράγοντας αφορά το γεγονός ότι η σημερινή παγκόσμια διαμόρφωση της εξουσίας είναι άκρως περίπλοκη. Η πολιτική εξουσία δεν είναι απλώς κατανομημένη σε πολλά κυρίαρχα κράτη – έχει, επίσης, «επενδυθεί» σε υπερεθνικά όργανα (όπως η ΕΕ), σε διεθνείς οργανισμούς (όπως ο ΟΗΕ), και διεθνικούς δρώντες (όπως οι πολυεθνικές επιχειρήσεις). Επιπλέον, η πολιτική εντός των κυρίαρχων κρατών συχνά επηρεάζεται έντονα από αυτές τις «εξωτερικές» εξουσίες. Για παράδειγμα, τα κράτη έχουν παραχωρήσει σε διεθνείς οργανισμούς για τα δικαιώματα του ανθρώπου, όπως η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), την αρμοδιότητα ελέγχου της μεταχείρισης των προσφύγων, αμφισβητώντας συχνά τις πολιτικές και τη συμπεριφορά εθνικών κυβερνήσεων και ενισχύοντας τοπικούς και διεθνικούς ακτιβιστές.

Τοποθετώντας την παγκόσμια οργάνωση της πολιτικής εξουσίας στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός μας, εγείρονται τόσο αναλυτικής όσο και ηθικής φύσεως ερωτήματα. Σε αναλυτικό επίπεδο, μπορούμε να θέτουμε ερωτήματα για το πώς η πολιτική εξουσία οργανώθηκε κατά έναν συγκεκριμένο τρόπο, μπορούμε να διερευνούμε την πολιτική δυναμική και τις συνέπειές της (από τις βίαιες έως τις ανθρωπιστικές) και μπορούμε να εξερευνούμε τις κινητήριες δυνάμεις της εξέλιξης και της μεταμόρφωσής της. Μπορούμε επίσης να θέτουμε ερωτήματα για το πώς διαφορετικές ιστορικές οργανώσεις

της πολιτικής εξουσίας συγκρίνονται μεταξύ τους και για το πώς, με την πάροδο του χρόνου, η μία μετεξελίχθηκε σε άλλη (πώς το σημερινό παγκόσμιο σύστημα κρατών αναδύθηκε, για παράδειγμα, από την κατάρρευση των αυτοκρατοριών της Κίνας, των Ευρωπαίων, των Μεγάλων Μογγόλων και των Οθωμανών). Κυρίως, όμως, μπορούμε να θέτουμε ερωτήματα για το πώς μεγάλης κλίμακας μορφές οργάνωσης της πολιτικής εξουσίας συνέβαλλαν κατά καιρούς στην προαγωγή της ανθρώπινης ευημερίας, αλλά και παρήγαν ιεραρχίες και αποκλεισμούς: σχετικά με τη φυλή, το φύλο, τη θρησκεία, τη σεξουαλικότητα, την κάστα και πολλά άλλα.

Η ανά χείρας *Πολύ Σύντομη Εισαγωγή* επικεντρώνεται σε αναλυτικά ερωτήματα όπως αυτά, ωστόσο μέσα από την εστίαση στην οργάνωση της πολιτικής εξουσίας αναδύονται αναπόφευκτα και ηθικά ζητήματα. Εάν μια τέτοιου είδους εξουσία αποτελεί θεμιτή ισχύ, τότε πάντοτε είναι εν μέρει απότοκη ιστορικών αντιπαραθέσεων και αγώνων γύρω από τα αγαθά που προσφέρει η άσκησή της: τη δικαιοσύνη που απονέμει, τα δικαιώματα που προστατεύει, την ηθική που πρεσβεύει. Αυτές οι συζητήσεις κατέχουν κεντρική θέση στις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις: Ποια είναι τα όρια της κυρίαρχης εξουσίας; Πότε θα έπρεπε να προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα; Είναι υποχρεωμένη η διεθνής κοινότητα να προστατεύει τους ανθρώπους από μαζικές θηριωδίες; Θα έπρεπε η μείωση των ανισοτήτων να αποτελεί στόχο της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης; Τι υποχρεώσεις έχουμε αναφορικά με την αντιμετώπιση του επείγοντος ζητήματος της κλιματικής αλλαγής και τι είναι περισσότερο θεμελιώδες, το δικαίωμα στο άσυλο ή το δικαίωμα στην αστυνόμευση των συνόρων; Οι μελετητές των διεθνών σχέσεων όχι μόνο ενδείκνυται να διερωτώνται για τέτοιου είδους ζητήματα, αλλά αυτό είναι απαραίτητο εάν επιθυμούμε να αντιμετωπίσουμε κάποια από τα πιο φλέγοντα ζητήματα της εποχής μας.